

Kronikk i Aftenposten - april 2017

Aldri før har det vært så mange alvorlige psykiske symptomer hos enslige mindreårige asylsøkere | Hellen og Michelsen

MERETHE G. HELLEN, PSYKOLOGSPESIALIST, REGIONALT RESSURSSENTER
FOR VOLD OG TRAUMATISK STRESS (RVTS MIDT) OG HILDE MICHELSEN,
FORSKER, NTNU, SAMFUNNSFORSKNING

PUBLISERT: 2.APR.2017

Høsten 2015 og våren 2016 kom det største antallet enslige mindreårige asylsøkere til Norge noensinne. Hittil i 2017 har ankomsttallene sunket dramatisk, skriver kronikkforfatterne. Bildet er tatt på Svinesund i 2015. FOTO: Astrid Hexeberg

Vi slår alarm!

Situasjonen for enslige mindreårige asylsøkere i Norge i dag er svært alvorlig. En politisk styrt og bevisst valgt politikk har ført til at situasjonen for barn og unge alene på flukt får alvorlige følger. Vi som jobber med enslige mindreårige (EM) har det siste året fått et økende antall bekymringsmeldinger fra helsepersonell og andre som jobber med barn som søker asyl. De forteller om barn og unge som er dypt deprimerte, som skader seg selv, forsøker å ta sitt eget liv eller har gjentakende tanker om selvmord. De forteller også om barn og ungdom som isolerer seg, som ikke klarer å gå på skole eller følge opp aktiviteter og som blir mistenksomme mot voksne som ønsker å hjelpe. Dette er tydelige tegn på alvorlige psykiske problemer. Hvordan kan vi forklare økningen i antall ungdom med så store og alvorlige vansker?

Innstramminger i lovverket

Høsten 2015 og våren 2016 kom det største antallet EM asylsøkere til Norge noensinne: 5480 i 2015, 320 i 2016. De fleste kom fra Afghanistan, Eritrea, Syria og Somalia, med klar hovedvekt på Afghanistan. Hittil i 2017 har ankomsttallene sunket dramatisk og per dags dato har kun 45 EM ankommet Norge. De høye ankomsttallene i 2015/16 førte til endringer i Utlendingsloven. Det innebærer at de fleste EM asylsøkere fra Afghanistan nå gis begrenset opphold til de er 18 år, hvorpå de mest trolig returneres til hjemlandet. De medisinske metodene for fastsetting av alder er også omstridt. I 2016 fikk 320 asylbarn begrenset opphold i Norge. Aldri før har UDI gitt så mange asylbarn midlertidig opphold, Norge er nå et av de strengeste landene i Europa. Hittil i år har 169 ungdommer fått et slikt vedtak, 162 av disse er fra Afghanistan hvor sikkerhetssituasjonen stadig forverres. Ny praksis gjør at mange får vedtaket forkynnet i det de hentes av politiet. Dette skaper frykt og uro blant barn og unge på asylmottak.

Konsekvenser av dagens politikk

I løpet av 2016 forsvant 182 ungdommer fra mottak i Norge, trolig som følge av denne politikken. Av disse er 132 enslige mindreårige fra Afghanistan. Trenden ser ut til å fortsette i 2017. Mange drar til Oslo og tvinges til å leve et liv under jorden, andre forsvinner til utlandet og legger ut på ny flukt. En fersk rapport fra Prosjektet i Oslo (februar 2017) viser at mange EM har opplevd ulike former for utnyttning. Rapporten beskriver EM asylsøkere som selger/bytter sex, både for selv å overleve og ved at de utnyttes i menneskehandel til prostitusjon. Tvangsarbeid og kriminalitet er også en del av virkeligheten.

De nylige endringene i lovverket har ført til betydelig forverring av situasjonen for de som fortsatt sitter på norske mottak. I en levekårsundersøkelse fra 2015 blant barn og unge i asylsøkerfasen kom det frem at mer enn halvparten hadde betydelige symptomer på emosjonelle vansker. Mange EM forteller om vonde minner fra krig, bærer med seg opplevelsene fra en farlig reise til Norge og er bekymret for familiemedlemmer i hjemlandet eller på flukt. En vel så viktig årsak til de emosjonelle vanskene som barna uttrykker er den lange og uforutsigbare ventetiden, og savn etter voksenkontakt som følge av lav bemanning. Den vanskelige mottakstilværelsen forlenges nå ytterligere for mange.

Fra asylmottak over hele Norge, samt fra andre som jobber med EM, kommer bekymringsmeldinger om økende grad av selvskading, selvmordstanker og selvmordsforsøk. Aldri før har det vært så mange alvorlige psykiske symptomer hos denne gruppen. Vi vet at også UDIs egne ansatte er bekymret for utviklingen. I Sverige har det så langt i 2017 vært en selvmordsbølge blant enslige mindreårige asylsøkere fra Afghanistan; syv gutter har forsøkt å ta livet sitt, tre av dem har lyktes (Ensamkommandes forbund i Sverige, ref. i Aftenposten februar 2017). Det er ingen grunn til å tro at dette ikke vil skje i Norge.

Etikk og brannsløkking

Som helsepersonell er vi etisk og faglig forpliktet til å hjelpe mennesker i krise og nød. Slik situasjonen er nå, bruker helsepersonell i Norge betydelige ressurser og kompetanse på brannsløkking knyttet til denne situasjonen. Hvordan motiverer du en afghansk ung gutt på 17 år til å stå opp for å gå på skolen når han vet at han må reise tilbake til hjemlandet når han fyller 18? Hvordan gi ham håp for fremtiden når han heller vil ta livet sitt eller leve et liv på flukt enn å reise tilbake til krigsherjede Kabul?

Vi stiller oss kritiske til bruk av fagkompetanse for indirekte å støtte det vi mener er statlig godkjent omsorgssvikt overfor noen av de mest sårbare barn og unge. Det hjelper ikke å plastre sår som ikke har betingelse for å gro. Vår jobb er å formidle god menneskerettighetsbasert praksis, skape gode helsefremmende tiltak, verdier og holdninger. Dette er nærmest en umulig oppgave slik situasjonen er i dag. Det er også et paradoks at barn og ungdom ikke ser andre alternativer enn evig flukt i Europa, parallelt med at norske myndigheter gir betydelige beløp til kompetansesentra til forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Få barn og unge er mer sårbare for å bli rekruttert til destruktive miljøer enn disse ungdommene.

Når skal vi lytte?

Lovbegrensninger og stengte grenser har ført til at færre barn og unge velger å søke asyl i Norge. Det hindrer dem ikke i å legge ut på flukt fra krigsherjede land. Den norske stat fraskriver seg ansvar og lukker øynene for en realitet som likevel finnes, og som kommer sterkt til uttrykk gjennom de unges reaksjoner. Når skal vi ta disse barna på alvor og lytte til det de forteller oss? Ingen kan hjelpe alle som er drevet på flukt, men vi er moralsk, etisk og menneskelig forpliktet til å hjelpe de som allerede er hos oss. Norge har ressurser til å behandle disse ungdommene med verdighet og respekt. Ved å avskaffe ordningen med begrenset opphold vil både liv og helse kunne bli spart.

Menneskerettighetene er til for å beskytte menneskeverdet. Europas strengeste asylpolitikk er en skamplott for vårt menneskeverd!

Merethe G. Hellen, psykologspesialist, Regionalt ressurscenter for vold og traumatisk stress (RVTS Midt)

Hilde Michelsen, forsker, NTNU, Samfunnsforskning